

MUZEJSKI ČASOPIS

GORNJESAVSKI MUZEJ JESENICE IN MUZEJSKO DRUŠTVO
JESENICE

September 2014
Številka 2, Leto 24

JESENIŠKI »ŽELEZARSKI« CIKEL BOŽIDARJA JAKCA NA SKUPINSKI RAZSTAVI GORENJSKIH MUZEJEV

Gornjesavski muzej Jesenice, ki hrani raznovrstno premično kulturno dediščino Gornjesavske doline, v Galeriji Kosova graščina že vrsto let prireja občasne razstave s področja sodobne likovne umetnosti, s katerimi združuje likovno tradicijo in odgovornost za oblikovanje kulturno ozaveščene družbe. Razstavni program je zasnovan tako, da obiskovalcu predstavlja in zastavlja aktualna umetnostna in kulturološka vprašanja ter ga skuša prisiliti k novim iskanjem duha, ki oblikuje pretanjen osebno lasten občutek za estetiko. Gornjesavski muzej Jesenice v okviru svojih zbirk hrani tudi zelo zanimiv likovni cikel Božidarja Jakca. Večinoma gre za risbe v kredi, osredotočene na orise delavcev in ambientov jeseniške železarne. Kljub temu, da številne risbe z motiviko železarskega dela učinkujejo kot avtonomni estetsko dovršeni subjekti, so nastale kot študijska priprava na jedkanico z motivom martinarne, ki jo je Jakac leta 1939 ustvaril na pobudo svojega prijatelja, metalurga Cirila Rekarja. Celotna Jakčeva likovna zbirka v Gornjesavskem muzeju Jesenice z motivi železarjev in tovarniških ambientov je predvsem po obravnavani vsebini posebnost, saj je tedaj avtor upodabljal večinoma krajine in rodno Novo mesto. Z Jakčevim *Jeseniškim ciklom* so postale Jesenice tudi likovno prepoznaven kraj, kjer se tradicija železarjev vpleta v tankočutni svet umetnosti ter s tem daje mestu dodatno vrednost.

Gornjesavski muzej Jesenice se bo z Jakčevim *Jeseniškim ciklom* predstavil na skupni razstavi gorenjskih muzejev *Lirika črte – dela na papirju* (Galerija Kosova graščina, 11. 9.-16.10. 2014 / Liznjekova domačija, 17.10.-30.10. 2014). Vsak sodelujoči muzej se bo predstavil z izborom umetniških del na papirju iz svojih raznovrstnih likovnih zbirk. Skupni točki razstavljenih likovnih del pomembnih slovenskih umetnikov, ki so prispevali v galerijske fonde posameznih muzejev, sta motivika figure in osnovne ploskve. Poleg Jakčevih del Gornjesavskega muzeja Jesenice bodo na razstavi še predstavljene čudovite črno-bele fotografije osrednje osebnosti slovenske fotografije 20. stoletja Janeza Marenčiča s *Pogledom od zgoraj*, ki jih hrani Gorenjski muzej, Loški muzej je za razstavo izbral dela Franceta Miheliča in Iveta Šubica. Njuno skupno likovno pripoved so povezali z naslovom *Na poti med človekom in naravo*, iz katere sta črpala svojo notranjo in duhovno moč za premagovanje tegob vsakodnevnega sveta. Medobčinski muzej Kamnik se predstavlja z *Risbami o ljubezni* s Kamnikom povezanih avtorjev Miha Maleša in Karla Zelenka. Zelo barvite, žive in igrive so razstavljene ilustracije iz zbirke Galerije Šivčeva hiša, ki deluje v sklopu Muzejev radovljiške občine. Predstavljena dela prinašajo bogat svet barvnih podob ilustratorjev Damijana Štepančiča, Marjete Cvetko, Rudija Skočirja, Andreje Peklar, Arjana Pregla, Urške Stropnik in Žarka Vrezca. Razstavo pa dopolnjuje še prispevek Tržiškega muzeja z likovnim sklopom *Harmonija angelskega sveta*, mladega slab mesec nazaj preminulega umetnika Davida Premrla.

Aljaž Pogačnik, Gornjesavski muzej Jesenice

IZ VSEBINE

Stran 1

- Jeseniški "železarski" cikel Božidarja Jakca na skupinski razstavi Gorenjskih muzejev
- Program muzejskih večerov MDJ

Stran 2

- Mednarodni projekt FLULED se zaključuje
- Človek in jeklo: fotomonografija Franca Črva
- Vroče torkove kinoteke
- Nova etnološka zbirka v Ratečah

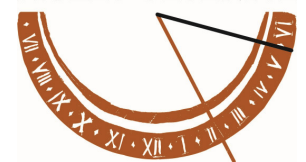
Stran 3

- Gozdovi Kranjske industrijske družbe
- Praznik Sv. Barbare nekoliko drugače
- Staro Savo bo (p)oživel projekt Motor

Stran 4

- Srednjeveški novci in kovnice na Slovenskem
- Z vlakom v preteklost
- Kranjski Janezi na tirolskem bojišču
- Oktobrski izlet MDJ

GORNJESAVSKI
MUZEJ JESENICE

PROGRAM MUZEJSKIH VEČEROV MDJ

18. september: Franc Oražem—Srednjeveški novci in kovnice denarja na Slovenskem

16. oktober: mag. Tadej Brate—Zgodovina slovenskih železnic na starih razglednicah

20. november: ing. Lojze Budkovič—Kranjski Janezi na tirolskem bojišču

18. december: dr. Marko Mugerli—Gozdovi Kranjske industrijske družbe

Vsi muzejski večeri bodo v Kosovi graščini (2. nadstropje), Titova 64 na Jesenicah, ob 18. uri. Vabljeni tudi nečlani MDJ.

Mednarodni projekt FLU LED — Kulturni portal hišnih in ledinskih imen se zaključuje

Gornjesavski muzej Jesenice je eden od štirih partnerjev pri projektu zbiranja hišnih in ledinskih imen na območju mejnih občin Zgornje Gorenjske in Južne Koroške. Skupaj z RAGORJEM smo popisali stara in novejša hišna in ledinska imena v občinah Kranjska Gora, Tržič in Jesenice. V občinah na avstrijski strani pa so popis izvedli projektni partnerji iz Avstrije. V okviru projekta smo se udeležili čezmejnega tabora za usposabljanje študentov/šudentk za dokumentacijo ledinskih in hišnih imen. Projekt bomo zaključili konec leta. Njegov rezultat bo prosto dostopna podatkovna banka imen, multilingvalni kulturni portal za trajnostno uporabo, interaktivni spletni prikaz prostorskih podatkov in sedem turističnih kart v nakladi 2000 kosov.

Pomen projekta zbiranja starih imen je v zavedanju bogastva jezikovne dediščine in ohranjanju dialektološke pestrosti našega prostora. Slovenska hišna in ledinska imena na Koroškem je Unesco uvrstil na seznam svetovne kulturne dediščine. Pri nas pa potekajo prizadevanja za vpis hišnih in ledinskih imen v Register žive kulturne dediščine Ministrstva za kulturo.

Irena Lačen Benedičič, Gornjesavski muzej Jesenice

Človek in jeklo: fotomonografija Franca Črva

Na pobudo Fotografskega kluba Jesenice smo v Gornjesavskem muzeju Jesenice obeležili fotografov jubilej z izdajo fotomonografije ČLOVEK IN JEKLO, ki sovпада s 85- letnico mesta Jesenice. Franc Črv je s svojim fotografskim opusom zaznamoval mesto Jesenice in tukajšnje prebivalce tako v povezavi z železarstvom kot z različnimi športnimi prireditvami. V monografiji je v ospredju avtorjev pogled na jeseniškega človeka, ki je **železar, meščan in športnik**. Za uspehe na področju fotografije mu je Fotografska zveza Slovenije podelila naslov *Mojster fotografije* in najvišje slovensko odlikovanje *Plaketo Janeza Puharja*, medtem ko mu je Mednarodna fotografska zveza FIAP podelila naslov *Excellence FIAP*. Monografija obsega 120 barvnih strani s strokovnim besedilom o avtorjevem videnju jeseniškega človeka in več kot 90 izbranimi fotografijami. Besedila v knjigi so prevedena v nemški jezik in je tako primerna kot osebno ali protokolarno darilo doma in v tujini.

Aljaž Pogačnik, Gornjesavski muzej Jesenice

Vročje Torkove kinoteke v Kolpernu na Stari Savi

Če že ravno poletje ni bilo vroče, so bili pa vroči torkovi večeri v Banketni dvorani v Kolpernu na Stari Savi. Ne le zato, ker se vas je na vsaki projekciji zbralo več, ampak tudi zato, ker ste s svojimi predlogi obiskovalci sooblikovali letošnji program, ki je bil še kako vroč. Osem filmov si je ogledalo skoraj 600 obiskovalcev. V petih letih, kar je bila **Torkova kinoteka** na sporedu prvič, se je obisk potrojil. Od 15. septembra dalje boste na naši spletni strani in Facebook profilu lahko izpolnili *anketo* ter tako soodločali, kako vroče bo prihodnje poletje. Prisluhnili bomo vašim predlogom in izbor filmov tudi v letu 2015 sooblikovali skupaj z vami. Vabljeni k sodelovanju.

Nina Hribar, Gornjesavski muzej Jesenice

Nova etnološka zbirka v Ratečah

Pred letošnjim mednarodnim dnevom muzejev smo v mansardi Kajžnkove hiše postavili na ogled Jervahovo mizarško zbirko, ki smo jo v začasno hrambo pridobili od Joža Mertlja oziroma iz sosednje propadajoče Jervahove hiše, kjer so sto in več let mizarili lastnik, njegov oče in stari stric. Zbirka, ki šteje 165 eksponatov, je predstavljena v stilu odprtega depoja. Sestavljajo jo mizarško orodje in izdelki, za obrt potrebni materiali in pripomočki ter nekaj osebnih predmetov. Zbirka je bila inventarizirana in predstavljena v okviru mednarodnega projekta ZBORZBIRK - Kulturna dediščina v zbirkah med Alpami in Krasom, v katerega je vključenih 36 zbirk z obeh strani slovensko italijanske meje. Med enajstimi projektnimi partnerji sta delo prevzela dva muzeja, naš in Goriški muzej. Sami se predstavljamo še z zbirko Muzej Rateče, ki šteje 459 predmetov, od katerih se večina nanaša na rateško nošo in drugo tekstilno dediščino. Za vse zbirke so bile izdane dvojezične informativne zloženke ter za nekaj od njih tudi že informativne table. Prav 17. maja letos smo pri Kajžnkovi hiši (Rateče 43) postavili tablo za zbirko Muzej Rateče in Jervahovo mizarško zbirko in tako ne le opozorili na etnološko dediščino Rateč, ampak jo vključili tudi v mednarodni prostor. Njena prepoznavnost in dostopnost pa se bo še povečala, saj bosta v okviru mednarodnega projekta ZBORZBIRK izdana še vodnik in zbornik, popisane in dokumentirane zbirke pa bodo dobile mesto tudi na svetovnem spletu.

Zdenka Torkar Tahir, Gornjesavski muzej Jesenice

GOZDOVI KRANJSKE INDUSTRIJSKE DRUŽBE

Razstava: 27. november 2014 - 31. januar 2015, Muzejski večer: 18. december 2014 ob 18. uri

Danes na Pokljuki in nad Komarčo rastejo v glavnem smreke. K temu je veliko pripomogla Kranjska industrijska družba, ki je tam močno izsekavala bukev in sadila smreko.

KID je les potrebovala predvsem za oglje. Za ogrevanje plavžev in kovačnic je letno porabila okoli 70.000 m³. Najbolj iskano je bilo predvsem bukovo oglje. Zaradi tega je KID že v prvih letih svojega obstoja kupila gozdove na Begunjščici, Pokljuki, Jelovici, Mežakli, ob potokih Mala in Velika Pišnica, Martuljek, Belca, Jesenica, Javornik, v Krmi, Bistrici pri Trziču, Jelendolu, na Ljubelju in v Bohinju. Zanje je skrbel gozdni urad v nekdanji Zoisovi graščini na Javorniku, ki je napravil gozdnogospodarski načrt za Pokljuko in Mežaklo. Slednji omenja prisotnost takrat pri nas že redkega risa.

Les so spravljali v dolino z vprežnimi sanmi vačulami in posmojkami, s Pantzovimi samotežnimi žičnicami in s plavljenjem lesa po rekah, potokih in jezerih. Na strmih pobočjih so se posluževali zemeljskih drč in lesenih riž. Teren v Mali Pišnici je bil tudi za drče prestrm, zato je bil slabo izkoriščen in tam so se ohranila stara drevesa, predvsem macesni. KID ni samo izsekavala, ampak je tudi poskrbela za pogozdovanje. Imela je več drevesnic, največjo na Pristavi v Javorniškem Rovtu, kjer so sejali predvsem macesnova in smrekova semena. Največ truda je imela s pogozditvijo Jelenkamna, kjer je zaradi italijanskega bombnega napada v času prve svetovne vojne zgorelo okoli 15 ha gozda.

Z izgradnjo jeseniške Siemens-Martinove jeklarne, kjer so peči ogrevali s premogom, in s postopnim zapiranjem plavžev se je potreba po oglju občutno zmanjšala. Leta 1891 je KID tržiške gozdove prodala berlinskemu bankirju Juliju baronu von Bornu. Čez štiri leta je Kranjskemu verskemu skladu prodala gozdove in ostale nepremičnine na Pokljuki, Jelovici, Mežakli, v Bohinju in v Gornjesavski dolini. Obdržala je le gozdove nad Jesenicami, nad Javornikom, na Zelenici in nad fužino v Radovni. Njeni gozdovi, kot tudi vse njeno premoženje, so bili po drugi svetovni vojni podržavljeni.

Pri projektu GMJ, ki ga vodi direktorica, sodelujeta Tehniški muzej Slovenije in Zavod za gozdove Bled. Vsebinsko bodo oblikovali kustosa za železarstvo in etnologijo GMJ ter kustos za gozdarstvo iz TMS. Na razstavi bodo predstavljeni zanimivi muzejski predmeti in tudi spominsko in filmsko gradivo iz življenja in dela gozdnih delavcev ter nova maketa Pantzove žičnice v Soteski, ki jo dela maketar Janko Samsa. Razstavo bo spremljal razstavni katalog, javno vodenje 3. decembra in pester pedagoško-andragoški program.

dr. Marko Mugerli, Gornjesavski muzej Jesenice

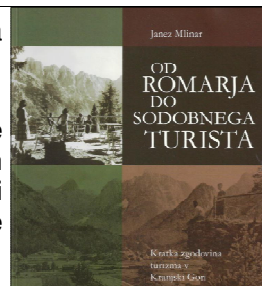
PRAZNIK SV. BARBARE DOŽIVITE NEKOLIKO DRUGAČE

Preživite letošnji praznik sv. Barbare nekoliko drugače. V okviru projekta SY-CULToure je bila obnovljena Stara rudna pot, ki ponuja čudovit sprehod v pomladnih, poletnih in jesenskih mesecih.

Tokrat pa lahko izkusite, kako naporno je bilo rudo v dolino tovoriti pozimi. V kolikor bo vreme naklonjeno, se boste **4. decembra ob 16.30** podali od Kosove graščine do kapele sv. Barbare in nazaj v dolino. Vsi tisti, ki vam mraz ne bo prišel do živega, vabljeni, da se nam pridružite. Potrebni sta primerna obutev in obleka, zaželena je svetilka. Da se boste ob povratku v galerijo naše graščine dodobra ogreli, pa bomo poskrbeli mi.

Prijave za pohod po Stari rudni poti zbiramo na naslovu info@gornjesavskimuezi.si ali na telefonski številki 04 583 34 92 najkasneje do ponedeljka 1. decembra 2014. Druženje bomo nadaljevali ob **17.30** s predavanjem **Ikongrafski razvoj motiva sv. Barbare**.

Nina Hribar, Gornjesavski muzej Jesenice

Izšla je knjiga Janeza Mlinarja
„Od romarja do sodobnega turista“

Cena: 10,00 EUR

STARO SAVO BO (P)OŽIVEL PROJEKT MOTOR

Občina Jesenice s projektom MOTOR – Mobilni turistični inkubator želi z urbano funkcionalno opremo Stare Save prispevati k izboljšanju turistične ponudbe v starem mestnem jedru.

Nova urbana oprema vsebuje pet sklopov. Prvi je družabna igra Podkev sreče, po kateri se bodo ljudje lahko podali kar sami namesto figur. Poleg nje bo dnevna soba v senci drevesa, ki raste iz livarske ponovce. Tretji sklop je posvečen Korenovim in njihovi hiši, kjer se je nekoč veliko igralo in pelo. Namesto nje bo tu vrtni paviljon, poleg njega pa zvon in cevi iz jeseniške cevalarne. Z igranjem na cevi bodo obiskovalci poustvarili glasbeno vzdušje s praga Korenove hiše. Zadnji, peti sklop, ki si ga lahko ogledate že zdaj, pa je galerija na prostem v hali nekdanje žičarne, kjer naš novi prireditveni prostor krasijo podobe jeseniške železarnice.

Vabljeni, da z nami po/d/oživite Staro Savo!

Špela Smolej Milat, Gornjesavski muzej Jesenice

SREDNJEVEŠKI NOVCI IN KOVNICE NA SLOVENSKEM, predavatelj Franc Oražem

Samo kdor kuje svoje novce, je politično, ekonomsko in kulturno samostojen. Je sam svoj gospod, kot so včasih rekli. Slovenska samostojnost se zrcali preko plemiških rodbin Speinheimov, Eppensteinov, Andechs-Meranskih in goriških grofov. Odvisno od posameznih zemljiško lastniških razmer v določenem času pa so na slovenskem ozemlju kovali novce še bamberški plemiči, češki kralj Otokar II., vojvoda Leopold VI. ter oglejski, salzburški in freisinški škofje. O čem nam "govorijo" srednjeveški novci, nam bo na muzejskem večeru v septembru spregovoril poznavalec in zbiralec novcev gospod **Franc Oražem**, dolgoletni zelo priljubljen župnik v Zasipu pri Bledu, danes v Nevljah pri Kamniku. To bo pravo potovanje v srednji vek, v obdobje od 11. do 14. stoletja. Spoznali bomo, kako pomembni kraji so bili včasih Ljubljana, Kamnik, Slovenj Gradec, Ptuj, Brežice, Brestanica, Kostanjevica, Čatež, Sv. Križ, Otok pri Dobravi in Pilštajn.

Kakšen srednjeveški srebrnik iz izjemne zbirke cenjenega gosta in zanimivega sogovornika si bomo lahko po predavanju tudi ogledali, ga potipali in zavrteli v rokah. Toda prosim pazljivo, lahko boste v rokah držali kakšnega izmed več kot sto unikatnih denarjev.

Srečo Vernig

Z VLAKOM V PRETEKLOST, predavatelj mag. Tadej Brate

Konservatorski svetnik Tadej Brate, magister industrijske arheologije, mednarodno uveljavljen strokovnjak za varstvo tehniške dediščine, navdušen raziskovalec zgodovine tirnega prometa in dejaven publicist nas vabi, da se z njim ob starih razglednicah sprehodimo skozi zgodovino in razvoj slovenskih železnic od samih začetkov dalje. Pred nami se odpirajo nove-stare podobe krajine, ljudi, nastajajoče »železne ceste« – od načrtov do izvedbe ter ponosnih uslužbencev in zadovoljnih potnikov na koncu. Ob branju knjige, kjer si kronološko sledijo opisi železniških prog, kot so nastajale in prepredle današnje slovensko ozemlje, bralec zasluži, kako pomemben mejnik je bil prihod železnice v naše kraje, kako je vplivala na njihov razvoj ali zaton, lahko pa jo tudi zgolj prelista kot skrbno zasnovan album, cvetnik starih razglednic. Prepusti se v času zamrznjenim podobam, da pritegnejo njegovo pozornost, se malo zamudi na eni od postaj, pa presede in se z drugim vlakom odpelje naprej ...

Glede na to, da je mreža današnjih slovenskih železnic nastala v času avstro-ogrske monarhije, in seveda tudi z namenom, da bo knjiga dosegla čim širši krog navdušencev nad železnicami in zbirateljev starih razglednic, smo poskrbeli za dvojezično, slovensko-nemško izdajo tega zavidljivega podviga.

Tadeja Petrovič Jerina, urednica

KRANJSKI JANEZI NA TIROLSKEM BOJIŠČU, predavatelj ing. Lojze Budkovič

Letos mineva 100 let od pričetka prve svetovne vojne. Atentat v Sarajevu je bil samo povod za obračun med takratnimi velesilami. Vrtinec vojne je kmalu zajel Evropo. Polke avstro-ogrske vojske so popolnili številni Slovenci. Na bojišče v Srbijo in Galicijo je bil poslan tudi 17. pešpolk. Veliko gorja s številnimi žrtvami je doživel v borbah z Rusi v Galiciji. Maja 1915 je vstopila v vojno še Italija. Novo frontno črto ob Soči in na Krasu je polk branil v krvavih bojih na Doberdolu. Maja leta 1916 je avstro-ogrska armada načrtovala preboj s Tirolov v beneško ravnino. S to operacijo bi onemogočili oskrbo dvema italijanskima armadama na soški fronti. Za to operacijo so na ta del fronte premestili tudi 17. pešpolk. Sredi maja se je začel uspešen preboj na sektorju pri Asiagu. Po nekaj dnevih hitrega napredovanja pa se je začela nepričakovana protiofenziva v Galiciji, ki je onemogočila nadaljevanje preboja. Enote so se umaknile na izhodiščne položaje. Pešpolk je zasedel položaje na strateški liniji med Monte Chieso in Ortigaro. Močno utrjeno linijo so v naslednjih letih neuspešno napadale alpinske enote. Avstrijske strojnice so zdesetkale šest alpskih bataljonov, ki so jih njihovi poveljniki neusmiljeno poslali v smrt. Polk je položaje branil do razpada. Takrat je bil zajet, razorožen in odpeljan v ujetništvo. O teh dogodkih in o obisku bojišča po skoraj sto letih bom spregovoril na predstavitvi 20.10.2014 v Kosovi graščini.

Lojze Budkovič

OKTOBRSKI IZLET MDJ NA KOROŠKO

Sobota, 11. oktober 2014, odhod ob 7. uri izpred trgovine pri Čufarju; avtobus bo pobiral prijavljene udeležence na običajnih mestih. Letos namenjamo več pozornosti slovenski Koroški, ker mineva 600 let od zadnjega ustoličevanja koroških vojvod v slovenskem jeziku. Naša prva postaja bo letoviški kraj Železna Kapla, ki se omenja v starih listinah že v 11. stol., v 15. stol. so tu delovale fužine. Ogledali si bomo tudi partizanski muzej pri Peršmanu. Naslednja naša postaja bo Celovec: Zmajev vodnjak, spomenik Mariji Tereziji, Deželni muzej – Rudolfinum...Tretji del izleta je Gosposvetsko polje: knježji kamen, razvaline Krnskega gradu, pri Gospa Sveta...Vodil nas bo koroški vodič. Pozno kosilo bo na povratku v eni od gostiln v Podljubelju. **Prijave zbira ga. Marija Borštnik na telefonu 04 580 6751 ali 070 875 956. Akontacijo v višini 20 evrov bo pobirala ga. Jožica Knavs pred muzejskim večerom 16. septembra.**

Ustanovitelj: MUZEJSKO DRUŠTVO

Izdajata: MDJ in GMJ

Urednica: Majda Malenšek

Postavitev in oblikovanje: Aleksandra

Ažman, GMJ

Naklada: 300 izvodov

Tisk: GMJ

Za člane MDJ je časopis brezplačen.

Majda Malenšek